

**BİBLİYOGRAFYA :**

Abdülaziz b. Şîr Melik Vâizî, *Târîh-i Habîbî ve Tezkire-i Mürşidî*, Asiatic Society of Bengal, nr. 246; a.e. (trc. M. Ma'sûk Hüseyin Han), Haydarâbâd 1368; M. Ali Sâmânî, *Siyer-i Muhammedî* (trc. ve nşr. A. Kâdirî), Haydarâbâd 1969; Nizâmeddin Yemenî, *Letâ'if-i Eşrefî*, Delhi 1395; Ali b. Abdzullah et-Tabâtabâî, *Burhân-ı Me'âşir*, Haydarâbâd 1355/1936, s. 43-44; Firişte, *Târîh*, Nivalkişor, ts., I, 316; II, 309; Abdülhak ed-Dihlevî, *Ah̄bârü'l-ahyân*, Delhi 1309, s. 129-134; Abdurrahman Çiştî, *Mir'âtü'l-esrâr* (K. A. Nizami özel kütüphanesi), s. 734-742; Gulâm Mu'tüddin Abdullah, *Me'âricü'l-velâye* (K. A. Nizami özel kütüphanesi), I, 366-438; Gulâm Server Lâhürî, *Hâzinetü'l-aşfiyâ*, Leknev 1873, I, 381-382; Âzâd Bilgrâmî, *Ravzatü'l-evliyâ*, Evrengâbâd 1892, s. 18-25; Gül Muhammed Ahmedpürî, *Tekmiletü Siyeri'l-evliyâ*, Delhi 1312, s. 203; Hakîm Muhammed Ömer, *Hâlât-i Dilgûdâz Ma'râf bâ Ceuânih Bende Nevâz*, Delhi 1320; Mirzâ M. Ahtar, *Tezkire-i Evliyâ-i Hindî*, Delhi 1928, I, 137-138; Rahman Ali, *Tezkire-i 'Ulemâ-i Hind*, Karaçi 1961, s. 227; Ma'sûm Ali Şah, *Tarâ'îk*, III, 10-13; K. A. Nizami, *Târîh-i Meşâiyih-i Çişt*, Delhi 1953, s. 206-208; a.mlf., "Gisû Darâz", *El'* (İng.), II, 1114-1116; Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, s. 351 vd.; R. M. Eaton, *Sufis of Bijapur*, New Jersey 1978; S. S. Khusro Hussaini, *Sayyid Muhammed Al-Husayni-i Gîsudaraz: on Sufism*, Delhi 1983; *Evliyâey Kirâm Number* (der. Seyyâre Digest), Lahore 1986, III, 107-114; M. Sulayman Siddîkî, *The Bahmani Sufis*, Delhi 1988; M. Sâlim Kıdvâî, *Ülûm-i İslâmiyye ör Hindüstân't 'Ulemâ*, Aligarh 1991, s. 51-60; a.mlf., *Hindüstânî Müfessirîn ör un ki 'Arabî Tefsîreyin*, Lahor 1993, s. 25-39; Muhammed İkrâm, *Âb-ı Keuser*, Lahor 1992, s. 366-374; Sehâvet Mirzâ, "Hâce Gîsûdrâz ke Çend Hindî Gît", *Kaumî Zübân*, Karaçi, Temmuz 1963, s. 21-24; a.mlf., "Gîsûdrâz", *ÜDMİ*, XVII, 585-588.



K. A. NIZAMI

**GLASER, Eduard**

(1855-1908)

**Güney Arabistan harabeleri üzerindeki araştırmalarıyla tanınan Avusturyalı kâşif.**

Deutsch-Rust'ta (Bohemya) doğdu; Çek asıllı bir aileden gelir. Lise öğreniminden sonra bir süre Prag Üniversitesi'ne devam etti; ardından Viyana Üniversitesi'ne geçerek oradan mezun oldu. Üniversite tahsili boyunca, özellikle İslâmiyet öncesi Araplar'ına ait kitâbeler üzerine yaptığı yayımlarla ünlü, David Heinrich Müller gibi hocalardan Arapça okudu ve bu dili mükemmel biçimde öğrenebilmek için yoğun çaba gösterdi. Bir ara Viyana Üniversitesi Rasathânesi'nde çalıştı; ancak kendisinde öteden beri mevcut olan Arap yarımadasını tanıma isteği aynı üniversitenin Arap dili doçentliğine tayin edildiğinde de devam ediyordu. Hocası Müller onun bu ilgisini

Güney Arabistan üzerinde yoğunlaştırmasını sağladı. Glaser, önce Arapça'sını ilerletmek ve Arap âdetlerini tanımak için Mısır ve Tunus'a gitti; buralarda özel öğretmenlik yaparak geçimini temin etti. Böylece ileride Güney Arabistan'a gerçekleştireceği dört ilmi seyahatin ön hazırlıklarını yapmış oldu.

XVIII. yüzyılın ortalarında Kuzuldeniz yoluyla Hindistan'a giden Batılılar, Güney Arabistan'da kumlar altında kalmış yapılardan ve bölge halkının okuyamadığı kitâbelerden bahsedildiğini işitmektedirler. XIX. yüzyılın ilk yıllarında Almanlar'ın başlattığı keşif seyahatleri İngiliz ve Fransızlar tarafından da sürdürüldü; özellikle Fransız ilim adamları Th. J. Arnaud ve Josef Halévy'nin buldukları kitâbeler bölge arkeolojisine duyan ilgiyi iyice arttırdı.

Eski Güney Arabistan medeniyetlerini araştırma faaliyetleri içinde çok başarılı ve mümtaz bir yere sahip olan Glaser, çeşitli zorluklara geçen 1882'deki ilk seyahatinde San'a'yı hareket üssü yaparak üç keşif seferi gerçekleştirdi. Bu seyahatten döndüğünde yanında 280 parça eski eser ve kitâbe bulunuyordu. Bunların bir kısmını çalışmalarına finansman desteği sağlayan Paris Akademisi'ne verdi. 1885'teki ikinci seyahatinin masraflarını ise hemen tamamen kendisi karşıladı; dolayısıyla San'a ve Aden arasında yaptığı keşif gezilerinde ele geçirdiği çok sayıdaki eseri kimseye vermek zorunda kalmadan hepsini British Museum'a ve Berlin Müzesi'ne sattı. Bu seyahati sırasında eline geçen Yemen Zeydileri'ne ait 250 adet çok değerli yazmayı da Berlin Müzesi'ne satmıştır. Elde ettiği para ile 1887 Ekiminde üçüncü ve en önemli keşif gezisine çıktı. Aden'den San'a'ya geçti ve bu defa çeşitli zorlukları aşarak gerçek hedefi olan eski Sebe Devleti'nin başşehri Me'rib'e ulaştı. Bu antik şehirde altı hafta kalarak çok kıymetli malzemeler topladı; özel-

likle Sebe ve Himyerî dilleriyle yazılmış 1000'in üzerinde kitâbe ve kitâbe parçası ele geçirdi. Me'rib yakınlarında bölge halkının Belkıs'ın sarayı dediği, aslında bir mâbed olan büyük surlarla çevrili yapının kalıntılarını ve Sebe Seddi ile (arım) su kanallarını inceleyerek ölçümlerini yaptı. Böylece onun gerçekleştirdiği tesbitler sayesinde Sebe uygarlığı büyük ölçüde aydınlatılmış oluyordu. Malî güçlüklerle yarıda bırakmak zorunda kaldığı bu seyahatinden sonra 1892'de dördüncü defa yola çıktı. Yine Aden'den San'a'ya geçtiyse de bu defa yöredeki ayaklanmalar sebebiyle şehirden ayrılmadı. Bunun üzerine bazı bedevilere mülaj kâğıdı ile taş kitâbelerden sûret çıkarma tekniğini öğreterek onları civar bölgelere yolladı ve bu metotla, o zamana kadar ulaşılamamış yerlerden çok sayıda tarihî kitâbenin kopyasını getirtti; bunların bazıları daha önce tanınmayan Kataban diliyle yazılmıştı. İki yıl süren bu gezinin arkeolojik buluntularını Viyana Sanat Tarihi Müzesi'ne sattı. Topladığı bütün bilgileri de pek çoğu isabetli olan kendi yorumlarıyla birlikte kitap halinde yayımladı ve eserleri oldukça yankı uyandırdı. Eduard Glaser Münih'te öldü. Şahsî koleksiyonu ölümünden sonra Viyana İlimler Akademisi'nce satın alınmıştır. Aynı akademi Glaser'in ilmi değeri çok yüksek olan bu koleksiyonunu yayımlama işini üstlenmiş ve 1911 yılında başlayan çalışmalar mükemmel şekline *Sammlung Eduard Glaser* şeklinde ulaşmıştır (I-II, Viyana 1944-1961).

**Eserleri.** *Südarabische Streitfragen* (Prag 1887); *Skizze der Geschichte und Geographie Arabiens...* (I-II, Münih 1889-Berlin 1890); *Die Abessinier in Arabien und Afrika* (Münih 1895); *Punt und die Suedarabischen Reiche* (Berlin 1899); *Zwei Inschriften Über den Dambruch von Marib* (Berlin 1897); *Altjemenische Nachrichten* (Münih 1908); *Reise nach Marib* (nşr. D. H. von Müller, N. Rhodokanakis, *Sammlung Eduard Glaser I* içinde, Viyana 1913).

**BİBLİYOGRAFYA :**

Ziriklî, *el-A'âm*, I, 272; M. Hoffner, "el-Ebhâşü'l-'Arabiyyetü'l-Cenûbiyye: Eduard Glaser (1855-1905)" (trc. M. Ali Haşîşû), *el-Müsteşrikûne'l-Âlmân* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Beyrut 1978, I, 93-100; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1980, II, 281; C. Zeydân, *el-'Arab kable'l-İslâm*, Beyrut, ts. (Dâru Mek-tebeti'l-Hayât), s. 28-32; A. Grohmann, "Mârib", *IA*, VII, 339-340; J. Tkatsch, "Seba", a.e., X, 278-283; E. Fischhoff, "Glaser, Eduard", *EJd.*, VII, 602.



İLHAN KUTLUER



Eduard Glaser